

Projectverslag

*Acheologisch
minimuseum
De Waterwolf*

Voorwoord

Duiker Jan bracht 16 juni een koperen pot met ‘gouden dukaten’ en een oude sleutel boven water om het nieuwe archeologisch minimuseum in Etersheim te openen. Deze ‘vondsten’ waren in de 17e eeuw door een gefortuneerde boer begraven bij het kerkje van het verdronken dorp Etersheim.

Althans zo ging het verhaal, verteld door acteur Gerard Venverloo. Gedeputeerde Zita Pels mocht de schat in ontvangst nemen en de opening verrichten. Met een lach zei ze: “De Provincie is uiteindelijk eigenaar van alle archeologische vondsten in de bodem. Deze sleutel is dus ook van ons.”

Onder een stralende zon werd de opening een mooie bijeenkomst. “Het is een wereldrecord dat dit museumpje in drie jaar tijd er gekomen is. En dat ligt niet alleen aan de grootte van dit minimuseum”, zei Friso de Zeeuw, voorzitter van stichting Etersheimerbraak, die het kleine museum heeft gerealiseerd. ‘Alle partijen waren het er snel over eens dat dit de ideale plek is om vondsten, voortkomend uit de werkzaamheden aan de Markermeerdijken, te laten zien. De nieuwste hightechtechnieken maken het mogelijk om veel verhalen achter de vondsten te vertellen. Juist dat maakt het tot zo’n interessant museumpje. Vooral voor kinderen.”

Onze financiers en sponsors zijn we zeer erkentelijk voor hun cruciale rol bij de opzet en de ontwikkeling van het museum. Met hun steun was het mogelijk om met technisch vernuft in een kleine ruimte een schat aan informatie te bieden. Met dit projectverslag bieden wij hun inzicht in het verloop van het proces in de afgelopen 3 jaar.

Het initiatief

Het initiatief voor het opzetten van een archeologisch infocentrum in Etersheim werd genomen door de Alliantie Markermeerdijken (AMMD). Het idee was om op locatie van bezoekerscentrum 'De Breek' archeologische vondsten tijdens de dijkversterking voor een breed publiek beschikbaar te stellen en meer bezoekers naar Etersheim te trekken. Tijdens een eerste bijeenkomst in juni 2018 werd het idee verder verkend met alle betrokken partijen (AMMD, Molenstichting Zeevang, stichting Etersheimerbraak en de exploitant van Bezoekerscentrum De Breek).

Iedereen was enthousiast omdat het initiatief naadloos aansloot bij het businessplan Etersheim, dat door st Etersheimerbraak in samenwerking met gemeente en provincie was opgesteld voor het gebied. Er werden een aantal randvoorwaarden besproken zoals toegankelijkheid zonder personeel, hufterproof en qua vormgeving passend binnen de omgeving. Uit het verslag van 7 juni 2018:

'Het infocentrum kan gekoppeld worden aan het bezoekerscentrum en de horeca voorzieningen van 'De Breek' en daarnaast is verdieping (evt. presentaties, tentoonstellingen) mogelijk in de dependance van het nabijgelegen museumschooltje van Dik Trom.

Het doel van AMMD is om uitleg te geven over de dijkversterking en archeologie. Vanuit AMMD kan een impuls gegeven worden, maar na de dijkversterking is AMMD niet meer betrokken. Het centrum zal dan zelf voort moeten bestaan. Hiertoe zijn wel genoeg kansen, gezien het verhaal rondom bescherming tegen water en de geschiedenis van het verdronken dorp met bijbehorende archeologische vondsten. De focus ligt eerst op het plan van aanpak en het opzetten van het centrum'.

Plan van aanpak en ontwerp

Voor het schrijven van het PVA is gezocht naar een archeoloog die ook gespecialiseerd is in publiek en tentoonstellingen. De uitgangspunten t.b.v. het plan van aanpak waren als volgt geformuleerd door de werkgroep van betrokken partijen:

De fysieke mogelijkheden van locatie De Breek; de inventarisatie eisen en randvoorwaarden infocentrum; de rollen en bijdragen van samenwerkingspartners; de inhoud van expositie, curatoren, onderhoud en beheer; de kosten van inrichting, exploitatie, beheer; een uitgewerkte planning; relevante(neven) ontwikkelingen.

Marie-France van Oussoren van bureau Weleer, werd aangetrokken door de Alliantie en heeft zich met grote zorgvuldigheid aan haar opdracht gewijd. Eind 2018 lag er een voorlopig PVA waar alle partijen zich in konden vinden en was er ook een keuze gemaakt uit de diverse voorbeelden voor het bouwontwerp. Er werd unaniem voor gekozen om Aldo Brinkhoff - een lokale, beeldend kunstenaar- dit eigentijdse voorbeeld te laten uitwerken. Tijdens enkele sessies werd de uiteindelijke vorm geïnspireerd door het iconische beeld van het omgeslagen Marker huisje dat na de grote watersnood van 1916 in zee dreef.

Deze fase werd in maart 2019 afgesloten met een toezegging voor cofinanciering van het museum door de 3 deelnemende overheden (AMMD, Provincie N-H en gemeente Edam-Volendam). Volgens afspraak nam daarna de st Etersheimerbraak de verantwoordelijkheid over voor de uitvoering van het PVA en fungeerde de secretaris als projectleider. De eerder gevormde begeleidingsgroep van belanghebbende partijen zette haar werk voor.

Bouw- en inrichtingsplan

Voor het bouwplan werden lokale aannemer Milatz en architect Kees van Nunspeet aangetrokken om het ontwerp te vertalen naar een bestek en bouwtekeningen ten behoeve van de vergunningaanvraag. Bestuurslid Jan Kant van de Molenstichting (eigenaar van de grond) nam met de nodige expertise de bouwbegeleiding op zich.

In maart 2019 werd duidelijk dat met dit ambitieuze ontwerp de budgetten die de overheden hadden toegezegd, niet toereikend zouden zijn voor zowel de bouw als de inrichting. Ook door de eisen die de gemeente aan de vergunning stelde pakten de kosten veel hoger uit.

Na uitvoerig overleg in de werkgroep werd besloten om de ambities toch hoog te houden. Er werd afgesproken dat de bouw zou worden gefinancierd door de overheden en dat de inrichting door de st Etersheimerbraak zou worden bekostigd via fondsenwerving.

Tegelijkertijd werd voor het inrichtingsplan Studio Harm Hasenaar aangetrokken, waar we eerder goede ervaringen mee hadden rond de het project WaterKustLand in het kader van de watersnoodherdenking van 1916. Dit team kende ook de situatie in Etersheim en dat was cruciaal voor de gezamenlijke aanpak met de aannemer om bouw en inrichting naadloos op elkaar af te stemmen. Na enkele gezamenlijke bespreken konden we overeenstemming bereiken over de offerte, die we nodig hadden voor het subsidietraject. Ook werd bepaald welke technische onderdelen van de inrichting konden worden uitgevoerd door de aannemer ná oplevering van het casco.

Eind 2019 was het dan zover dat het vergunning traject, waarbij AMMD de trekkersrol vervulde, kon worden gestart met het vooroverleg met de dienst RO van de gemeente Edam-Volendam. Dat bleek meer voeten in de aarde te hebben dan we hadden verwacht bij de bouw van een tijdelijk kunstwerk voor 10 jaar. Deels was dat te wijten aan de coronamaatregelen, waardoor de ambtelijke organisatie minder bereikbaar was. Pas 3 maanden later konden we een aanvraag omgevingsvergunning indienen vanwege vereiste aanpassingen in de constructie, nieuwe berekeningen inclusief nieuwe tekeningen en aanvullende funderings- en veiligheidsmaatregelen. Hiermee waren al flink wat onvoorziene kosten gemoeid. Uiteindelijk kregen we pas in juni 2020 groen licht om te bouwen.

Op 26 maart 2020 heeft u een aanvraag omgevingsvergunning ingediend voor de bouw van een tijdelijk archeologisch informatiecentrum bij de Breek op het perceel Etersheim Braakweg 6 in Oosthuizen.

Wij hebben besloten de omgevingsvergunning te verlenen. De vergunning en de voor u geldende voorschriften hebben wij bijgevoegd. Wij wijzen u erop dat de aan de vergunning verbonden voorschriften moeten worden nageleefd. De bijbehorende bijlagen worden u digitaal toegezonden.

Met het verlenen van de omgevingsvergunning is een bezwaar/beroepstermijn van zes weken ingegaan, na deze periode is uw vergunning pas definitief. Wij maken u erop attent dat u op eigen risico handelt wanneer u start met de (bouw)werkzaamheden voordat de vergunning definitief is.

Fondsenwerving

In de eerste helft van 2019 zijn we gestart met oriënterende gesprekken met diverse landelijke en regionale subsidienten over hun subsidiemogelijkheden voor de inrichting. Het projectplan werd positief ontvangen, vooral omdat er tegenwoordig veel meer specifieke subsidieregelingen zijn voor behoud van nationaal erfgoed en steun voor erfgoedvrijwilligers.

Met een bijdrage van de stichting TriArcos konden we vervolgens een mooi en overzichtelijk bidboek over het project door Studio Harm Hasenaar laten maken, waarmee bij een tiental subsidienten een bijdrage werd aangevraagd voor de kosten van de inrichting. Het hele subsidietraject duurde weliswaar ruim 1,5 jaar, maar het was -op enkele teleurstellende afwijzingen na- uiteindelijk zeer succesvol. De hightech inrichting kon afgelopen maanden vrijwel geheel gerealiseerd worden uit de bijdragen van de subsidienten.

Bouw van het museum

Na de bouwvakvakantie kon de fundering worden gelegd en onder de trotse blik van onze bouwbegeleider Jan Kant werd op 14 augustus 2020- midden in Coronatijd- de 1e paal geslagen.

Slechts 10 dagen later kregen we het trieste nieuws dat hij plotseling was overleden. Een vreselijke domper op de feestvreugde en het gemis van zijn expertise werd later in het traject duidelijk bij de afstemming tussen aannemer en ontwerpstudio over de inrichtingselementen. Gelukkig vonden we vanaf september Iense Joosten (vrijwilliger bij de Molenstichting) bereid om hem te vervangen en de ontstane problemen werden ook weer opgelost. Onderstaande korte aantekening van november uit het voortgangsverslag van de bouw, is illustratief daarvoor:

Airco-units zijn midden op het dak geplaatst! Gisteren de foto's gezien en zeer geschrokken van het effect op het silhouet van het museum. Hoe kon dit zo gebeuren? In de ontwerpeisen voor het museum stonden nog infrarood panelen aan de plafonds om te verwarmen. Tijdens technisch overleg met de installateur heeft Jan ingestemd met een aircosysteem voor verwarming en koeling vanwege de expositie eisen. Het is in de offerte ook zo door Milatz meegenomen. De gevolgen voor het aanzien zijn echter over het hoofd gezien tijdens de uitvoering van de elektra werkzaamheden. Dit aanzicht is onacceptabel en de units moeten van het dak af en op de grond worden geplaatst. Er is een geschikte plek gevonden, maar dit brengt wel extra kosten met zich mee.

Desondanks ging de bouw van het casco razendsnel en voor we het wisten kon op 2 september de vlag van Etersheim al in top worden gehesen door mevrouw Kant en Herman van den Brink (AMMD).

Tegen het eind van het jaar was het bouwwerk nagenoeg gereed en dachten we de opening te kunnen voorbereiden! Door allerlei omstandigheden viel de laatste fase echter vrijwel stil: vanwege de eerdere vertraging in het vergunning traject had de ontwerpstudio inmiddels een andere opdracht ingepland waar aan gewerkt moest worden. Daardoor kwam de afstemming over de inrichtingswerkzaamheden met de aannemer enigszins in het gedrang. Vervolgens kreeg het hele team van de aannemer Corona.

Pas in februari konden de werkzaamheden weer ter hand worden genomen, maar op dat moment was het weer te koud om de gietvloeren te storten en de wenteltrap af te maken. Maar met vereende krachten en veel geduld kwam alles tot een goed einde, al hebben we de openingsdatum tot 2 x toe moeten opschuiven.

Inrichting van de tentoonstelling

Eind 2020 presenteerde Studio Harm Hasenaar een eerst opzet voor de verhaallijn om samen met de archeologen van de AMMD (Jan-Willen Oudhof en Mirjam Lobbes) uit te werken voor de tentoonstelling. De uitvoering ervan werd evenwel óók door de coronamaatregelen belemmerd want de depots waren gesloten en alle medewerkers werkten thuis. Er moest flink aan dichte deuren worden geklopt om het geschikte materiaal voor de tentoonstelling beschikbaar te krijgen want op basis hiervan moesten passende vitrines worden besteld. Toen de gietvloeren gestort en helemaal droog waren kon in april de wanddecoratie worden aangebracht, die onderdeel uitmaakte van de expositie en al voorbereid bij Studio Harm Hasenaar.

Het wandprofiel met vondsten uit het verdronken dorp Etersheim is gedecoreerd door Quint Meester (schilder) en Gerard Sens bracht het behang met de oude landkaart aan. Intussen was de expositie nauwgezet voorbereid door het ontwerpteam samen met de archeologen en in rap tempo konden daarna de vitrines worden geplaatst met de archeologische vondsten er in.

Vissen op de Zuiderzee

Zuiderzeevissers gingen lange tijd alleen voor hun eigen stad of dorp het water op. Pas rond 1800 was er sprake van een echte handel. Rond die tijd voeren vissers uit plaatsen als Volendam, Huizen, Harlingen en Vollenhove ook de Noordzee op. Begin 20e eeuw telde de Zuiderzeefloot maar liefst 3000 schepen. Er werd gevestigd op haring, paling, bot, kabeljauw, ansjovis en garnalen.

